

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК З КУРСУ
«ПСИХОЛОГІЯ СІМ'Ї»

Для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Психологія»

Івано-Франківськ
2011

УДК – 159.9(038)

ББК – 88 – 4

Т 35

Термінологічний словник підготували:

Лютак О.З. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної психології

Рецензенти:

Кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
та соціальної роботи ПЮІ ЛьвДУВС

Кравченко В.Ю.

Кандидат психологічних наук,
доцент кафедри вікової
та педагогічної психології

Романкова Л.М.

АВТОНОМІЯ ПОДРУЖЖЯ – відносна незалежність подружжя один від одного, яка передбачає в них такі потреби й види спілкування, які виходять за межі спільного життя.

АДАПТАЦІЯ СІМЕЙНА – пристосування подружжя один до одного і до тих обставин, в яких перебуває сім'я. Психологічна сутність Ад. полягає у взаємоуподібненні подружжя та взаємному узгодженні думок, почуттів та поведінки.

АДАПТАЦІЯ ІНТИМНО-ОСОБИСТІСНА – досягнення партнерами сексуальної гармонії, морально-психологічного задоволення інтимними стосунками.

АДАПТАЦІЯ МАТЕРІАЛЬНО-ПОБУТОВА – координація прав і обов'язків подружжя, формування моделей сімейного бюджету, що задовольняють їх обох.

АДАПТАЦІЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА – узгодження інтересів, установок, ціннісних орієнтацій, світоглядів подружжя.

АДАПТАЦІЯ ВТОРИННА НЕГАТИВНА (дезаптація) – зменшення інтересу подружжя один до одного як особистостей внаслідок повторення у спілкуванні тих самих оцінок, суджень, думок; зниження поваги один до одного та взаємної привабливості через доступність і одноманітність взаємин.

АДАПТОВАНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ – здатність сімейної системи змінювати свою структуру влади, рольові стосунки і правила, що їх регулюють, у відповідь на ситуаційний стрес чи стрес, що розгортається, розвивається. Ад. залежить від таких чинників, як інтимність та автономія.

АЛЬТЕРНАТИВНІ ФОРМИ ШЛЮБУ – нетрадиційні форми співжиття партнерів, що базуються на їх трансформованому уявленні про інститут шлюбу.

АНДРОГІНІЯ (грец. androgynos - двостатевий) – особливість людини з гармонійно поєднаними традиційно чоловічими і жіночими психічними якостями.

АТРАКЦІЯ – симпатія до іншої людини, безумовний компонент почуття кохання.

АФІЛІАЦІЯ (контакт, спілкування) – вид соціальних взаємодій, що мають повсякденний і водночас фундаментальний характер. Зміст Аф. полягає у спілкуванні з іншими людьми (в тому числі малознайомими) і така їх підтримка, яка приносить задоволення, захоплює і збагачує обидві сторони.

БІНУКЛЕАРНА СІМ'Я – нова сім'я, створена після розлучення, в результаті чого в дитини на одного чи двох батьків стає більше (двоє рідних і двоє нерідних), між якими підтримуються стосунки, і дитина періодично проживає то з одними, то з другими.

БІСЕСУАЛЬНІСТЬ – сексуальна активність з представниками обох статей або відповідний потяг до них.

ВИХОВНА ФУНКЦІЯ СІМ'Ї - передбачає реалізацію батьками турботи, керівництва та організації життєвого простору дитини, допомоги у визначенні життєвих перспектив, шляхів їх досягнення, інформаційної та ідеологічної просвіти тощо. Реалізується у трьох аспектах: первинної соціалізації дитини, постійному впливові дітей на їхніх батьків, систематичному виховному впливові сімейної групи на кожного свого члена.

ВІДКРИТИЙ ШЛЮБ – альтернативна форма шлюбно-сімейних стосунків, головною особливістю якої є негласний або озвучений договір про сімейне життя, що базується на відкритості, самовираженні та автентичності стосунків, збільшенні толерантності партнерів стосовно один одного.

ВІДХИЛЕНІ КОМУНІКАЦІЇ – багаточисельні порушення спілкування, а саме: викривлення мовлення у батьків, схильність до однобічної комунікації (замість діалогу монолог); відсутність зорового контакту, неочікувані виходи з контакту тощо.

ГЕНДЕР – соціально-біологічна характеристика, з допомогою якої люди дають визначення поняттям «мужчина» і «жінка».

ГНУЧКІСТЬ СІМ'Ї – здатність сімейної системи адаптуватися до змін ситуації та стресів. Незбалансовані за параметром гнучкості сімейні системи характеризуються ригідністю та хаотичністю.

ГЕТЕРОСЕСУАЛЬНІСТЬ – сексуальний потяг і активність між чоловіком та жінкою.

ГОДВІН-ШЛЮБ (У.Годвін) – шлюб, який передбачає окреме проживання подружжя.

ГОМОСЕКСУАЛІЗМ – чуттєвий і сексуальний потяг представників однієї статі один до одного та сексуальна активність між ними.

ГОСПОДАРСЬКО-ПОБУТОВА (ЕКОНОМІЧНА) ФУНКЦІЯ СІМ'Ї – спрямована на забезпечення матеріальних, господарсько-побутових потреб сім'ї; містить кілька компонентів: участь членів сім'ї в суспільному виробництві як основа для задоволення матеріальних і духовних потреб; ведення домашнього господарства; формування сімейного бюджету; організація процесу споживання.

ГОТОВНІСТЬ ДО ШЛЮБУ – розуміння особами, що вступають у шлюб, соціальної сутності родини, суспільної значущості своїх дій, відповідних зобов'язань один перед одним, відповідальності за сім'ю і дітей, добровільне прийняття неминучих у сімейному житті турбот, обмеження особистісної свободи.

ГОТОВНІСТЬ ЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНА – сформованість адекватних шлюбно-сімейних стосунків, уявлень майбутнього подружжя про шлюб і сім'ю, подружні і батьківські обов'язки; розуміння співвідношення між любов'ю і шлюбом; уміння цінувати особистісні якості партнера, об'єктивно оцінювати власні почуття і ставлення до обранця; спрямованість на іншу людину; розуміння основ формування психологічно здорової сім'ї та сприятливого соціально-психологічного клімату в ній; вміння спроектувати реалістичну модель майбутньої сім'ї.

ГОТОВНІСТЬ СЕКСУАЛЬНА – орієнтація на спільність сексуально-еротичних переживань з коханим партнером іншої статі, якому людина довіряє і на чію довіру здатна відповідати, з якою вона хоче і може поділяти відповідальність за спільну працю, продовження роду і відпочинок для того, щоб забезпечити можливості сприятливого розвитку дітей; наявність знань з анатомії та фізіології, культури статевого спілкування.

ГОТОВНІСТЬ СОЦІАЛЬНА – розуміння і визнання факту, що майбутні шлюбні партнери є рівноправними членами суспільства, які спроможні виконувати соціальні ролі й обов'язки, усвідомлюють правову основу шлюбу, готові взяти на себе відповідальність один за одного і за своїх дітей, здатні матеріально забезпечити сім'ю.

ГОТОВНІСТЬ ФІЗИЧНА ТА ФІЗІОЛОГІЧНА – зрілість майбутнього подружжя, за якої чоловік здатний зачати, а жінка виносити й народити здорову дитину.

ДІАГНОЗ СІМ'Ї – порушення в життєдіяльності сім'ї, що сприяють виникненню і збереженню труднощів її функціонування, які виражаються у появі індивідуальних дисфункцій в одного чи декількох членів сім'ї або

припиняють нормативне проходження сім'єю стадій її життєвого циклу і переживанню ненормативних криз.

ДІТОЦЕНТРИЧНА СІМ'Я – базується на пріоритетності виховної функції, відносній рівноправності партнерів, високій близькості стосунків між подружжям, батьками й дітьми. Ядром Д.С. є особистісна інтимність подружжя, взаєморозуміння та довіра; смыслом життя сім'ї – виховання дітей.

ДИКТАТ – форма стосунків на рівні "дорослі-діти", що виявляється в систематичному придушенні одними членами сім'ї ініціативи й почуття власної гідності в інших; диктатор – це той, хто нав'язує свою волю іншим, ігноруючи колегіальність.

ЕГАЛІТАРНА СІМ'Я (рівноправна, еквівалентна) – сім'я без лідерства та чіткого розподілу ролей і обов'язків з аморфною неоформленою рольовою структурою.

ЕКЗОГАМІЯ – соціально регульована форма відносин між статями з обмеженням сексуальних зв'язків між кровними родичами.

ЕМОЦІЙНИЙ ЗРИВ – некоректний спосіб сепарації, для якого характерне припинення контактів між дитиною і батьками.

ЕНДОГАМІЯ – дошлюбна форма співжиття між статями всередині спільноти, не обмежена соціальними приписами.

ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ШЛЮБОМ – внутрішня суб'єктивна оцінка, ставлення подружжя до власного подружнього життя.

ЗАМАСКОВАНІ КОМУНІКАЦІЇ (Р.Леінг) – спосіб комунікації при внутрішньосімейних конфліктах і наявності суперечливих думок, який, в цілому, зводиться до маскуванню того, що відбувається в сім'ї. Один член сім'ї підтверджує зміст того, що говорить і дійсно відчуває інший, водночас відкидаючи інтерпретацію, яку той пропонує. Наприклад, коли дитина жаліється, що їй погано, мама каже: "Ти не можеш так говорити, у тебе все є. Просто ти невдячна дитина".

ЗГУРТОВАНІСТЬ СІМ'Ї – емоційна прив'язаність членів сім'ї один до одного.

ІДЕАЛІЗАЦІЯ – 1. Згідно З.Фройда – прагнення, що створює помилкове судження, яке проявляється у феномені сексуальної переоцінки об'єкта через те, що вибраний об'єкт до певної міри не піддається критиці і всі його якості оцінюються вище, ніж якості нелюбимих людей, або ж як

якості його самого до того часу, поки він ще не був любимим. Шляхом ідеалізації об'єкт, по суті, не змінюючись, стає більш значущим і оцінюється вище. Ід. Можливо як відносно Я-лібідо, так відносно об'єкт-лібідо. 2. Прояв дефіцитарності любовних стосунків, порушення міжособистісного сприйняття і навіть незрілості особистості. 3. Більш позитивне ставлення до якостей іншої людини, які сприймаються адекватно.

ІЗОЛЯЦІЯ – порушення подружніх стосунків, при якому партнери відчують емоційне відчуження.

ІЄРАРХІЯ – характеристика відносин домінування – підпорядкування в сім'ї. Термін містить різні аспекти сімейних відносин (авторитетність, домінування, міру впливу одного члена сім'ї на інших, владу приймати рішення); використовується також при вивченні змін у структурі ролей і правил всередині сім'ї. Ієрархія може бути низькою, помірною та високою.

ІНТИМНА ДРУЖБА - наявність тривалого позашлюбного зв'язку інтимного характеру при збереженні дуже високого рівня близькості та довіри в первинній парі.

ІНТИМНІСТЬ – глибоко особистісне почуття, в якому виражається приязнь, симпатія, душевність, близькість у стосунках однієї людини до іншої, наприклад сина, доньки до матері, батька. Найвищим проявом інтимності є взаємовідносини між закоханими, прихильність та еротична прив'язаність подружжя.

ІНТЕГРАЦІЯ СІМ'Ї – це добровільне об'єднання, узгодження позицій, думок та уявлень подружжя з різних аспектів сімейного життя (стилю взаємовідносин, матеріально-побутових проблем, сімейного бюджету, духовного життя, проведення дозвілля та відпочинку, інтимного життя, очікування та народження дитини, взаємовідносин з батьками, ставлення до професійної та суспільної діяльності подружжя, ставлення до суспільних цінностей).

ІНФАНТИЦИД – 1. Масове дітовбивство. Приклади Ін. знаходимо в біблійних сюжетах і в античній Спарті. 2. Перша стадія розвитку дитячо-батьківських стосунків в історії, що визначає специфіку батьківства як інституту первинної соціалізації людини (періодизація А.Ллойд-Демоза).

ІСТЕРИФІЛЬНИЙ ЧОЛОВІК (Planava) – тип партнера, який приваблює істеричних жінок: спокійний, добре пристосований, мовчазний, мало емоційний. Plzak називає цей тип СПВ – слабкий, пристойний, вірний.

ІСТЕРИФОРМНИЙ ЧОЛОВІК (Planava) – тип партнера, який викликає і підтримує істерію жінки. Схильний до мудрування в ситуаціях, які вимагають рішучих дій, педантичний, байдужий до спроб жінки втягнути його в спільну діяльність, налаштований іронічно або вороже, поки агресивна або істерична поведінка жінки не примушує його до кооперації; має шизоїдні нашіарування з вираженою чуттєвою холодністю.

ІСТОРІЯ СІМЕЙНА – параметр, що дозволяє виявити накопичені з покоління в покоління дисфункційні паттерни, які призводять до патології членів сім'ї. Іс. Виявляється з допомогою сімейних міфів, розповідей, а втілюється у сімейних сценаріях.

КАР'ЄРА СІМ'І (Х.Фелдман, М. Фелдман) – сукупність ролей індивіда, спрямованих на самореалізацію в значущих сферах життя: сім'ї, професійній діяльності, захопленнях. Виокремлюють внутрішньосімейну і позасімейну кар'єри. До внутрішньосімейної відносимо кар'єру сексуального досвіду, подружжя, батьківську і кар'єру стосунків батьків і дорослих дітей.

КОЛЕКТИВНА СІМ'Я (В.Сатір) – альтернативна форма шлюбно-сімейних стосунків, для якої характерне проживання житловими співтовариствами («комунами»); спільне виконання господарських робіт і виховання дітей; високий ступінь експериментування поєднаний із солідарним груповим захистом.

КОМУНІКАТИВНА ФУНКЦІЯ СІМ'І – задовольняє потреби членів сім'ї у спілкуванні один з одним і з соціумом.

КОНФЛІКТ СІМЕЙНИЙ – зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій, думок суб'єктів взаємодії.

КОХАННЯ – а) високий ступінь емоційно позитивного ставлення, що виокремлює його об'єкт серед інших, переносить його у центр життєвих потреб та інтересів суб'єкта; б) інтенсивне, напружене і відносно стійке почуття суб'єкта, зумовлене сексуальними потребами, що виражається в соціально сформованому прагненні бути своїми особистісно значущими рисами максимально представленим у життєдіяльності іншого таким чином, щоб збудити в ньому потребу у відповідному почутті тієї ж інтенсивності, напруженості та стійкості.

КРИЗА СІМЕЙНА – стан сімейної системи, що характеризується порушенням гомеостатичних процесів, які призводять до фрустрації звичних способів функціонування сім'ї та неможливості справитись з новою ситуацією, використовуючи старі моделі поведінки.

ЛЕГЕНДА СІМЕЙНА – інтерпретація окремих подій, що викривлює реальні факти сімейної історії, дозволяє підтримувати міф про сімейне благополуччя, виконує захисну функцію. Л. може відноситися до індивідуального, мікро- та макросистемного рівня психологічного функціонування сім'ї і з часом стати частиною сімейного міфу.

ЛІМЕРЕНТНІСТЬ (Д.Теннов) – стан гострої емоційної нестійкості у стосунках між закоханими з коливаннями між почуттям визнання та взаємності, які викликають блаженство ейфорії, та болісною невпевненістю і ревнощами, які породжують нестійкість відносин, чергування сварок і примирень.

МАСКУЛІННІСТЬ (з лат. masculinus - чоловічий) – комплекс характерних особливостей, що традиційно приписують чоловікам, наприклад, сила, жорстокість та ін.

МІСТИФІКАЦІЯ (авт. Р.Ленг) – навіювання дітям, ким вони є. М. проявляється у формі приписування (навіювання дитині, що вона слабка, погана, не здатна бути самостійною) та інвалідації (знецінювання думки дитини, її планів та інтересів).

МІФИ СІМЕЙНІ – сформований неадекватний образ "Ми" внаслідок порушеної міжособистісної комунікації та актуалізації захисних механізмів, що виконує функцію регуляції відносин у дисфункціональній сім'ї.

МЕЖІ СІМ'Ї – термін, що описує взаємовідносини між сім'єю та соціальним оточенням (зовнішні межі), а також між різними підсистемами всередині сім'ї (внутрішні межі). За ступенем проникності межі бувають жорсткі, розмиті та ясні (достатньо проникні).

МЕТАКОМУНІКАЦІЯ – процеси спільного обговорення і осмислення того, що відбувається у сім'ї. М. можлива лише за умови, що кожен висловить власну думку про проблему.

МЕХАНІЗМИ ІНТЕГРАЦІЇ СІМ'Ї – сукупність психологічних процесів, що охоплюють членів сім'ї та їх взаємовідносини, призводять до формування і розвитку просімейних мотивів (тобто мотивів, які зумовлюють позитивне ставлення до сім'ї, бажання залишатись її членом, прагнення укріплювати її), які сприяють подоланню негативних, фруструючих переживань, тривоги, стресів і вирішенню внутрішніх та міжособистісних конфліктів.

МОНОГАМІЯ – одношлюбність: один чоловік – одна дружина.

МОРАЛЬНА ЖОРСТОКІСТЬ ДО ДИТИНИ – відсутність з боку батьків або осіб, які їх заміщують, елементарної турботи про дитину, внаслідок чого порушується її емоційний стан чи з'являється загроза здоров'ю, розвитку.

МОТИВАЦІЯ ШЛЮБУ – система мотивів, що утворює визначену ієрархію на етапі пошуку шлюбного партнера, яка варіює в широкому діапазоні від свідомих намірів до несвідомого спонукання.

НАСИЛЬСТВО ФІЗИЧНЕ (до дитини) – свідоме нанесення дитині батьками або особами, які їх заміщують і відповідають за виховання, фізичних ушкоджень, які можуть призвести до смерті дитини, викликати серйозні (медичне втручання) порушення фізичного чи психічного розвитку або призвести до відставання дитини в розвитку.

НАСИЛЬСТВО СЕКСУАЛЬНЕ (до дитини) – втягування дитини за її згодою чи без такої, усвідомлюване чи неусвідомлюване нею внаслідок функціональної незрілості або інших причин, у сексуальні дії з дорослими з метою отримання останніми задоволення чи вигоди.

НАСИЛЬСТВО ПСИХІЧНЕ (ЕМОЦІЙНЕ) (до дитини) – тривалий, постійний або періодичний психологічний вплив, що призводить до формування у дитини патологічних рис характеру чи призводить до порушення розвитку її особистості.

НЕВТРУЧАННЯ – незалежне співіснування дорослих і дітей, при якому мають місце два світи – світ дорослих, у якому декларується самостійність, незалежність дитини, і світ дитини-індивідуаліста.

НЕЗАРЕЄСТРОВАНЕ СПІВЖИТТЯ («цивільний шлюб») – альтернативна форма шлюбно-сімейних стосунків, яка передбачає спільне проживання та ведення господарства подружжям без офіційної реєстрації шлюбу.

НЕНОРМАТИВНА КРИЗА СІМ'Ї – криза сімейної системи, виникнення якої потенційно можливе на будь-якому етапі життєвого циклу сім'ї. Н.К. виникає внаслідок певної кризової події та є нетиповою для визначеного етапу життєвого циклу сім'ї.

НЕПОВНА СІМ'Я – сім'я, яка складається з одного з батьків з однією дитиною або декількома неповнолітніми дітьми. Н. с. утворюється внаслідок розірвання шлюбу, позашлюбного народження дитини, смерті одного з батьків або ж окремого їх проживання (розлучена, позашлюбна, осиротіла, така, що розпалася (структурно неповна)).

НОРМАТИВНІ ФІЛЬТРИ – сукупність норм, правил, установок, рольових позицій, уявлень, характерних для даної сім'ї.

НОРМИ ТА ПРАВИЛА СІМ'Ї – засади, на яких будується життя сім'ї. Дозволяють членам сім'ї орієнтуватися в реальності, захищають їх психічне здоров'я, надають сімейній системі стійкості в цілому.

НУКЛЕАРНА СІМ'Я - сім'я, що складається з чоловіка, дружини та їх дітей, які проживають спільно з батьками.

ОПІКА – система стосунків, за якої батьки задовольняють усі потреби дитини, відгороджують її від будь-яких турбот, труднощів, беручи їх на себе.

ПАРАДОКС ПРИСТРАСТІ (Д.Деліс) – дисбаланс у стосунках між партнерами, при якому один із них ("підпорядкований") значно більше втягується у стосунки, відчуває втрату контролю над партнером і сильне хвилювання з цього приводу; інший ("провідник") потребує дистанціювання, більшої свободи, при цьому відчуваючи провину за свою "незрілість". Причинами П.П. є відмінності у привабливості партнерів; відмінності індивідуальних особливостей; дисбаланс об'єктивних обставин.

ПАТРИАРХАЛЬНА СІМ'Я – базується на двох основних принципах: жорсткій статево-віковій субординації та відсутності особистісного вибору на всіх етапах життєвого циклу сім'ї. П.С. характеризується стосунками домінування-підпорядкування: авторитарній владі чоловіка; залежності дружини від чоловіка і дітей від батьків; абсолютній батьківській владі та авторитарній системі виховання.

ПАТТЕРНИ ВЗАЄМОДІЇ – стійкі комунікативні стереотипи (сварки, образи, висміювання, приниження, захист тощо), які походять з ролей.

ПОВТОРНИЙ ШЛЮБ – форма шлюбно-сімейних стосунків, що виникає, як правило, в результаті розлучення шляхом створення одним чи обома партнерами нової сім'ї.

ПОДВІЙНИЙ ЗВ'ЯЗОК – різновид "парадоксальної комунікації" – виникає, якщо одночасно по комунікаційному каналу слідує два повідомлення, які виключають одне одного, і кожне з них повинно сприйматись як істинне. Наприклад, співбесідник заявляє, що його дещо дуже цікавить, не відриваючись при цьому від газети.

ПОДВІЙНА МОРАЛЬ - різні норми, стереотипи і санкції відносно сексуальної (і моральної) поведінки чоловіків і жінок. Інша назва – "подвійний стандарт".

ПОДРУЖНЯ СІМ'Я – прогресивний тип сім'ї, в якій пріоритетом є турбота про розвиток і самореалізацію подружжя, дітей як автономних особистостей у системі емоційно насичених, інтимних, симетричних, змістовно духовних стосунків.

ПОЗАШЛЮБНИЙ СЕКС – наявність позашлюбних зв'язків інтимного характеру, в яких може допускатися певна участь у спільному побуті; можлива наявність позашлюбних дітей.

ПОЛІАНДРІЯ – рідкісна форма групового шлюбу, за якої жінка має кілька чоловіків, як правило, братів.

ПОЛІГІНІЯ (ПОЛІГАМІЯ) – форма шлюбу, що дозволяє чоловікові мати кількох дружин.

ПОРУШЕННЯ СТРУКТУРИ СІМ'Ї – такі особливості структури, які утруднюють або заважають виконанню сімейних функцій.

ПРОМІСКУЇТЕТ – невпорядковані, соціально нерегульовані зв'язки між статями, характерні для самого раннього етапу розвитку людського суспільства.

ПСЕВДОКООПЕРАЦІЯ – порушення подружніх відносин, коли один з партнерів виражає згоду з чим-небудь, хоча внутрішньо не згідний.

ПСЕВДОЛЮБОВ – згідно з З.Фройдом – різноманітні індивідуальні форми патології любові, що призводять до страждань і неврозів. До них відносяться: а) любов невротична – партнери центруються на батьках і переносять на партнера відчуття очікування і страхи, які відчували відносно батьків;

б) любов-поклоніння – людина втрачає себе в любимому, щоб знайти себе в ньому, виявляючи у поклонінні убогість духу та відчай;

в) любов сентиментальна – почуття переживається лише в уяві, а не в реальних стосунках; найбільш поширений вид – "заміщуюче" любовне задоволення користувачів пісень, фільмів, романів тощо; другий – тимчасова аберація, коли партнери живуть спогадами про минулі почуття і фантазіями про майбутню любов;

г) любов, центрована на недостатках і слабостях партнера, які постійно викриваються;

д) любов, що проектує смисл і проблеми на дітей, використовуючи їх у компенсаторних цілях.

ПСЕВДОЛЮБОВ: ФОРМА НОРМАЛЬНА – згідно з Е.Фроммом, у сучасному суспільстві є "нормальні" – поширені – соціальні моделі патології любові, що виступають як дві форми псевдолюбові:

а) любов як взаємне сексуальне задоволення;

б) любов як "налагоджена робота" і притулок від самотності.

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я СІМ'Ї – інтегральний показник динаміки життєво важливих для сім'ї функцій, що виражає якісний аспект соціально-психологічних процесів, які відбуваються у ній.

ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНА ФУНКЦІЯ СІМ'Ї – полягає у взаємній підтримці здоров'я, життєвого тону членів сім'ї, створенні сприятливого психологічного клімату. Реалізується у двох аспектах: "погладжування" (ласка й увага один до одного) і "резонування" (розуміння й допомога один одному в оцінюванні позицій із важливих проблем, підтримка кожного члена сім'ї в самореалізації й особистісному розвитку).

ПСИХОТЕРАПІЯ СІМ'Ї – особливий вид психотерапії, спрямований на корекцію міжособистісних стосунків у сім'ї, подолання негативних емоційних станів окремих її членів або лікування їх у сім'ї чи з її допомогою.

РЕВНОЦІ – емоційне вираження потреби жінки, чоловіка у збереженні вірності та водночас в одноосібному володінні. Р. мають біологічні витоки в інстинктах продовження життя та самозбереження. Ці витоки можуть у своїх проявах посилюватись, послаблюватись чи видозмінюватись у процесі соціалізації; пов'язуватись з відчуттям власника, почуттям власної гідності тощо.

РЕГУЛЯТИВНА ФУНКЦІЯ СІМ'Ї - полягає в регулюванні стосунків між членами сім'ї на основі моральних норм через первинний соціальний контроль, реалізацію особистого авторитету та влади.

РЕКРЕАТИВНА ФУНКЦІЯ СІМ'Ї – передбачає організацію дозвілля й відпочинку членів сім'ї.

РЕПРОДУКТИВНА ФУНКЦІЯ СІМ'Ї – спрямована на народження дітей і продовження людського роду, забезпечення неперервності поновлення поколінь.

РІВНІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІМ'Ї – одиниця аналізу психологічного функціонування сімейної системи, що відображає складність і різноманітність зв'язків її елементів. Виокремлюють індивідуальний, мікро-, макро- і мегасистемний рівні.

РОЗЛУЧЕННЯ - юридичне розірвання шлюбу за життя подружжя. Р. є результатом кризового розвитку стосунків подружньої пари, головним змістом якого є стан дисгармонії, зумовлений порушенням гомеостазу сімейної системи.

РОЗЛУЧЕННЯ БАТЬКІВСЬКЕ – передбачає досягнення домовленостей між подружжям про відповідальність і конкретні форми опіки та участь у вихованні дітей; підготовку та інформування дітей про розлучення і нові умови життя.

РОЗЛУЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНЕ – досягнення домовленостей і згоди про поділ майна і житла, про форми економічної підтримки колишнім подружжям один одного, про внесок кожного з них у забезпечення матеріального благополуччя дітей і планування в разі необхідності кроків по зміні місця і графіка роботи кожним із подружжя.

РОЗЛУЧЕННЯ ЕМОЦІЙНЕ – передбачає емоційну сепарацію подружжя, трансформацію емоційної прив'язаності до партнера.

РОЗЛУЧЕННЯ РЕЛІГІЙНЕ – узгодження з релігійними канонами і отримання дозволу від духовника конфесії на розірвання шлюбу, якщо один з подружжя або обидва віруючі.

РОЗЛУЧЕННЯ СОЦІАЛЬНЕ – полягає у реорганізації стосунків з розширеною сім'єю і перебудові стосунків зі значущим соціальним оточенням, спільним колом колег і друзів.

РОЗЛУЧЕННЯ ФІЗИЧНЕ – містить територіальну сепарацію і призводить до окремого проживання колишнього подружжя.

РОЗШИРЕНА СІМ'Я – сім'я, що містить три і більше поколінь.

РОЛЬ СІМЕЙНА – стійка функція сімейної системи, закріплена за кожним її членом. Поняття «роль» містить бажання, цілі, переконання, почуття, соціальні установки, цінності і дії, які очікуються або приписуються людині.

РОЛЬ СТАТЕВА – модель соціальної поведінки, специфічний набір вимог та очікувань, які суспільство пред'являє до осіб чоловічої і жіночої статі.

САМОТНІСТЬ – альтернативна форма шлюбно-сімейних стосунків, що передбачає існування в моноваріанті, без укладання шлюбу.

СВІДОМО БЕЗДІТНИЙ ШЛЮБ - альтернативна форма шлюбно-сімейних стосунків, коли: а) здорові молоді люди можуть, але не хочуть мати дітей; варіанти ситуацій, б) народження дитини пов'язане з слабким здоров'ям, безпліддям, травмами тощо, і є сімейною трагедією.

СВІНГЕРСТВО («шведська сім'я») – альтернативна форма шлюбно-сімейних стосунків, що полягає в обміні шлюбними партнерами.

СІМ'Я – соціальна група, яка відповідає нормам і цінностям певного суспільства, об'єднана сукупністю міжособистісних контактів, що формуються у спільній взаємодії і впливі один на одного.

СЕКСУАЛЬНІ ДИСФУНКЦІЇ – це стани, при яких порушуються звичні фізіологічні реакції сексуальної функції.

СЕКСУАЛЬНА ФУНКЦІЯ СІМ'Ї - передбачає реалізацію сексуальних стосунків подружжя, досягнення ними сексуального задоволення.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ СІМ'Ї – узагальнена інтегративна характеристика, яка відображає ступінь задоволеності подружжя основними аспектами життєдіяльності сім'ї, загальним тоном і стилем відносин.

СОЦІАЛЬНО-РОЛЬОВА АДЕКВАТНІСТЬ – зумовлюється рольовою структурою сім'ї, що в процесі її життєдіяльності стає більш суворою, порівняно з більшістю малих груп; відображає рівень реалізації міжособистісних, внутрішньосімейних очікувань.

СПІВРОБІТНИЦТВО – форма сімейних стосунків на рівні "дорослі-діти", за якої всі справи вирішуються спільно, що згуртовує сім'ю, зміцнює її основи.

СТАБІЛЬНІСТЬ ШЛЮБУ – важлива фундаментальна характеристика шлюбу. С. означають як "міцність", встановлений режим на протидію конфліктності, критичній ситуації в сім'ї, яка завершується розлученням.

СТАТОВА ІДЕНТИЧНІСТЬ – єдність самосвідомості та поведінки індивіда, що відносить себе до тієї чи іншої статі, орієнтується на вимоги відповідної статевої ролі.

СТАТЕВО-РОЛЬОВІ СИСТЕМИ – культурні очікування відносно соціальних ролей, соціальної діяльності, що підходять для чоловіків і жінок.

СТИЛЬ ЕМОЦІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ – спосіб комунікації в сім'ї, що характеризується визначеним співвідношенням негативних і позитивних емоцій, критики й похвали на адресу один одного, включаючи наявність чи відсутність заборони на відкрите вираження почуттів.

СТРУКТУРА СІМ'Ї – склад і кількість членів сім'ї, а також система сімейних взаємин, що містить стосунки спорідненості, влади й авторитету, зв'язки горизонтальні (чоловік – дружина) і вертикальні (батьки – діти), рольову взаємодію як сукупність установок, норм і зразків поведінки, що характеризують одних членів сім'ї в їхньому ставленні до інших її членів.

СІМЕЙНА САМОСВІДОМІСТЬ – узгоджений образ сім'ї, уявлення про цінності сім'ї, її статус, спосіб життя, ролі, лідерство, норми та правила взаємодії, які поділяють всі члени сім'ї. Компонентами С.С. є сімейна доля, сімейний календар, сімейна історія, автобіографія, сімейні реліквії, фотографії, "сімейне ім'я".

СУМІСНІСТЬ ПОДРУЖНЯ – здатність людей спільно працювати, успішно вирішувати завдання, які вимагають узгодженості дій і доброго взаєморозуміння.

СУМІСНІСТЬ ДУХОВНА – узгодженість цілепокладаючих компонентів поведінки партнерів: установок, ціннісних орієнтацій, потреб, інтересів, поглядів, оцінок, думок тощо. Основною закономірністю Д.С. є схожість духовних укладів подружжя.

СУМІСНІСТЬ ОСОБИСТІСНА – відповідність структурно-динамічних особливостей партнерів: властивостей темпераменту, характеру, емоційно-вольової сфери, а також безконфліктний розподіл міжособистісних ролей. Основна закономірність Ос. С. – доповнюваність структурних характеристик партнерів

СУМІСНІСТЬ СІМЕЙНО-ПОБУТОВА – функціональні особливості шлюбних партнерів: узгодженість уявлень про функції сім'ї і відповідний уклад, узгодженість рольових очікувань та домагань при реалізації цих функцій. Критерій – ефективність виховання дітей.

СУМІСНІСТЬ ФІЗІОЛОГІЧНА (СЕКСУАЛЬНА) – гармонія ласки чоловічини і жінки, тілесного контакту, задоволення від близькості.

СУПЕРНИЦТВО – порушення подружніх стосунків, при якому партнери відкрито конфліктують і сперечаються.

СЦЕНАРІЇ СІМЕЙНІ – стійкі паттерни мікродинаміки й структурної організації сім'ї, що повторюються з покоління в покоління.

СЮЖЕТ СІМ'Ї (Jonnes) – моменти взаємодії членів сім'ї, ключові події, кожна з яких характеризується своїми цілями, особливими формами і конфліктом.

ТЕМА (Е.Ейдеміллер) – специфічна проблема, що несе емоційне навантаження, навколо якої формується періодично повторюваний у сім'ї конфлікт.

ТРАДИЦІЇ ТА РИТУАЛИ – повторювані узаконені дії, що мають символічне значення. Т. і Р. є важливим чинником стабілізації сімейної системи, зміцнюють сім'ю та редукують тривогу її членів.

ТРИАНГУЛЯЦІЯ – залучення третього до спроб вирішення конфлікту між учасниками основної діади. Трикутники, відносини триангуляції – це будь-які взаємовідносини з трьома каналами зв'язку.

ФЕЛІЦИТИВНА ФУНКЦІЯ СІМ'Ї – формування спільних поглядів подружжя на сімейне щастя, відповідних їм почуттів, прагнень, переконань.

ФЕМІННІСТЬ (від лат. femina - жінка, самка) - комплекс психологічних особливостей, традиційно приписуваних жінці. Це - характерологічні риси м'якості, готовності допомогти та ін.

ФЕТИШ – 1. Певний предмет своєрідного поклоніння, наділений, за уявленнями віруючих, магичною силою. Ставлення до фетишу подвійне: його "задобрюють і годують", коли хочуть досягнути бажаного; і наказують, якщо він "не виконує" прохання; 2. Предмет сліпого поклоніння.

ФУНКЦІЇ СІМ'Ї – особливі форми життєдіяльності, активності, пов'язані із задоволенням потреб сім'ї. Ф. поділяються на соціальні (зумовлюють важливу роль сім'ї у суспільстві) та індивідуальні (сприяють задоволенню матеріальних і духовних потреб кожного члена конкретної родини).

ФУНКЦІОНАЛЬНО-РОЛЬОВА УЗГОДЖЕНІСТЬ – динамічний показник психологічного здоров'я сім'ї, що відображає рівень розвитку таких соціально-психологічних механізмів внутрішньосімейної взаємодії, як

взаєморозуміння, взаємодопомога, взаємодовіра, взаємотерпіння між членами сім'ї.

ЦИКЛ РОЗВИТКУ СІМ'Ї (Е.Дювалль, Р.Хілл) – визначається об'єктивними подіями (народження, смерть) і здійснюється в контексті вікових змін всіх членів сім'ї.

ЦІНІСНО-ОРІЄНТАЦІЙНА ЄДНІСТЬ СІМ'Ї – співпадіння, єдність поглядів, ставлення членів сім'ї до загальнолюдських норм, правил, принципів формування, розвитку та функціонування сім'ї як малої соціальної групи.

ШЛЮБ – особливий соціальний інститут; історично зумовлена, соціально регульована форма відносин між чоловіком і жінкою, що встановлює їх права та обов'язки відносно один одного та дітей. Ш. є основою формування сім'ї.

ШЛЮБ ГРУПОВИЙ ДУАЛЬНО-РОДОВИЙ – право чоловіків одного роду на подружні стосунки зі всіма жінками іншого роду. Суб'єктом господарської діяльності був весь рід; виховання дітей здійснювалось цілим родом.

ШЛЮБ КОМПЛЕМЕНТАРНИЙ – шлюб, у якому один партнер розпоряджається, дає накази, а інший підпорядковується, очікує поради чи інструкції.

ШЛЮБ МЕТАКОМПЛЕМЕНТАРНИЙ – шлюб, у якому провідного становища досягає партнер, що реалізує власні цілі шляхом підкреслювання власної слабкості, недосвідченості, та безсилля, маніпулюючи таким чином іншим партнером.

ШЛЮБ ПАРНИЙ – передбачав вибірковість і тривалість стосунків між мужчиною та жінкою роду на основі сексуальних відносин і особистої близькості між партнерами. Родинні зв'язки визначались по материнській лінії.

ШЛЮБ СИМЕТРИЧНИЙ – шлюб, у якому обидва партнери мають рівні права, проблеми вирішуються шляхом домовленості, обміну чи компромісу.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Т.В. Психология современной семьи. Монография. – СПб.: Речь, 2005. – 436с.
2. Андреева Т.В. Семейная психология. – СПб.: Речь, 2004. – 244 с.
3. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї. – Київ, 2001. – 96 с.
4. Карабанова О.А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования. – М.: Гардарики, 2004. – 320 с.
5. Олифинович Н.И., Зинкевич-Куземкина Т.А., Велента Т.Ф. Психология семейных кризисов. – СПб(б): Речь, 2007. – 360с.
6. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2-х кн. Кн. 2: Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія. - К.: Либідь, 2006. – 560с.
7. Психологический словарь-справочник. – Мн.:Харвест, М.:АСТ, 2001. – 571 с. – (Библиотека практической психологии).
8. Психологический словарь / Под ред. В.П. Зинченко, Б.Г.Мещерякова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Педагогика-Пресс, 1998. – 440с.
9. Словарь психолога-практика / Сост. С.Ю.Головин. – 2-е изд. перераб. и доп. – Мн.: Харвест, М.:АСТ, 2001. – 976 с. – (Библиотека практической психологии).
10. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, 2000. – 512 с.
11. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис В.В. Психология и психотерапия семьи. СПб.: «Питер», 2001. – 656 с.